

**USTÁLENÁ SLOVNÍ SPOJENÍ V SOUDOBÉ FRANCOUZŠTINĚ
OBSAHUJÍCÍ ŽLUTOU BARVU POHLEDEM JAZYKOVÉHO KORPUSU**

FIXED EXPRESSIONS IN CONTEMPORARY FRENCH CONTENTING
THE YELLOW COLOR SEEN THROUGH A LINGUISTIC CORPUS

MARTIN RŮŽIČKA

Abstrakt: Příspěvek se zaměřuje na analýzu ustálených slovních spojení obsahujících žlutou barvu v soudobé francouzštině na základě dat z jazykového korpusu Araneum Francogallicum Maximum. Cílem studie je ověřit, do jaké míry se historicko-kulturní symbolika žluté (Pastoureau) odráží v soudobém jazykovém úzu. Analýza šedesáti nejfrekventovanějších kandidátů na kolokace ukazuje, že se zkoumaná barva uplatňuje především v deskriptivní, referenční a funkční roli. Symbolické významy se objevují v menší míře, především u idiomatičtých jednotek, včetně výrazů odrážejících kulturní kontext. Zajímavé je novodobé využití barvy v oblasti orientačních systémů a ekologického značení, které představuje významový posun oproti tradiční symbolice. Studie přispívá k porozumění významu a kontextu použití žluté a ukazuje možnosti i limity aplikace historicko-kulturních rámců na soudobá korpusová data.

Klíčová slova: frazémy, kolokace, idiomy, žlutá barva, symbolika barev, sémantika barev, francouzština, korpus Araneum.

Abstract: This study examines fixed expressions containing the color yellow in contemporary French, based on data from the Araneum Francogallicum Maximum corpus. The objective of the paper is to assess the extent to which the historical and cultural symbolism of yellow (Pastoureau) is reflected in contemporary usage. An analysis of the sixty most frequent collocation candidates reveals that the examined color is predominantly employed in descriptive, referential and functional roles. Symbolic meanings occur only to a limited extent and are mainly found in idiomatic expressions, including those with a cultural motivation. A modern use of yellow in spatial orientation and ecological labelling marks a shift away from traditional symbolic interpretations. The study contributes to a better understanding of the use of yellow across various contexts and highlights both the possibilities and limits of applying historical-cultural frameworks to contemporary corpus-based data.

Keywords: collocations, idioms, yellow color, color symbolism, color semantics, contemporary French, corpus Araneum

Úvod

Barvy představují v lidské komunikaci významný prvek, který přesahuje oblast vizuální percepce a zasahuje do kulturní symboliky, myšlení i jazyka (Kvapil a Uličná, 2021, s. 5 – 6). Stejně jako jazykový znak, představují barvy arbitrární mentální koncept

(Pastoureau, 2019, s. 344 – 345), kdy asociace jména barvy s příslušnou vlnovou délkou není nijak logicky spojena. Pojmenování barev, stejně jako jejich symbolika vyplývají z úzu, jenž je vlastní dané společnosti v konkrétním místě a čase. Jinými slovy, tak jako jazyk odráží mimojazykovou realitu, odráží také barvy. Spektrum barev spadá do fyzikální a tedy mimojazykové reality: jedná se o rozložené sluneční záření. Každá barva odpovídá specifické vlnové délce ve spektru světla viditelném pro člověka. Barvy tedy existují nezávisle na jazyce, ale je to právě jazyk, který jim přiřazuje symboly a konotace, jež odrážejí kolektivní vnímání společnosti. Dále o problematice např. Mocková (2018), Mocková a Spišiaková (2022) a Uličná a Kvapil (2021).

Neverbální symbol v rámci Peirceovy teorie vyjadřuje myšlenku, pohyb, koncept spojený s objektem nebo obrazem atd. Je výsledkem konvenčního a arbitrárního vztahu sdíleného napříč několika kulturami (Guilbault, 2024). Tento sémiotický rámec je relevantní i pro jazykové zpracování barev, které fungují jako ustálené znaky s kulturně sdílenými významy. Významy spojené s barvami jsou buď obecně přijímány, např. červený kříž / půlměsíc, barva olympijských kruhů, vlajky států, státní znaky, sportovní úbory týmů, loga organizací atd., nebo se mohou lišit od kultury ke kultuře. V takovém případě stejná barva může v různých kontextech ztělesňovat různé symboly. Například v západní kultuře je barvou spojovanou se smrtí černá, zatímco v Asii je to bílá (Rizeková 2021, s. 69; Pastoureau 2017, s. 13).

Většina živých jazyků rozlišuje šest základních barev: *černá, bílá, červená, modrá, zelená a žlutá* (Kay, 1999, s. 69-70), doplněných o pět barev odvozených: *růžová, fialová, hnědá, oranžová a šedá*. Žlutá mezi nimi zaujímá svébytné místo: je jednou z nejstarších barev používaných člověkem, ale její vnímání frankofonní společností prošlo výraznými proměnami. Naše studie si klade za cíl ověřit, do jaké míry se historicko-kulturní rámec žluté odráží v soudobých jazykových datech. Prostřednictvím korpusové analýzy *idiomů* a *kolokací* obsahujících žlutou barvu zkoumáme, jaké významy nese žlutá v soudobé francouzštině. Vycházíme z dat korpusu *Araneum Francogallicum Maximum* a zaměřujeme se na šedesát nejfrekventovanějších kandidátů na kolokace podle asociační míry *logDice*.

Pokládáme si následující výzkumné otázky: 1) v jakých doménách se žlutá vyskytuje v soudobých ustálených slovních spojeních; 2) jaké významy a funkce jsou s ní spojeny; 3) do jaké míry se tyto významy shodují nebo rozcházejí s historicko-kulturním rámcem, jenž popsal Pastoureau.

Vývoj percepce žluté barvy

V evropské tradici popisuje Pastoureau (2017) vývoj žluté barvy jako sérii historických výkyvů. Od pozitivních konotací světla, vitality a radosti ve starověku přechází žlutá ve středověku k symbolice zrady, lži, nemoci a stigmatizace a společenské exkluze. V novověku si udržuje ambivalentní status a je na ni v době renesance a reformace nahlíženo stále v negativním duchu. Teprve od 19. století se začala postupně rehabilitovat, a to díky žluté barvě pouličního osvětlení. Na započatý trend navázalo na začátku 20. století sportovní odvětví, kde žlutý trikot pro nejlepšího závodníka na cyklistickém závodě Tour de France přináší novou pozitivní symboliku – žlutá jako dekorace vítěze.

Období	Funkce	Příklady použití
Paleolit	Užitečnost	Jeskynní malby – okr
Starověk	Pozitivní	Barva světla, radosti, plodnosti a svatebních rituálů
Středověk	Negativní	Zrada (Jidáš), nemoc, marginalizace, označování „jiných“ – Židé, kacíři
Renesance a reformace	Negativní	Nedůvěra, výstřednost, křiklavost, kontrast s prestižní barvou zlata
19. stol.	Částečná rehabilitace	Nová funkce: elektrické osvětlení
20. stol.	Částečná rehabilitace	Nová funkce: ocenění nejlepšího závodníka

Tabulka 1 Symbolika žluté barvy v proměnách času

V tabulce 1 můžeme spatřit paralelu mezi starověkem a 19. stoletím ve smyslu valorizace světla, liší se ovšem jeho zdroj (starověk – Slunce, 19. stol. pouliční osvětlení). Pro doplnění uvádíme, že dřívější pozitivní konotace žluté přebrala od středověku barva zlatá. Ta se stala symbolem moci a bohatství králů a církve (Rauch 2019, s. 2). Povšimněme si, že v tabulce nefiguruje 21. století, neboť Pastoureau uzavírá své pojednání o žluté v roce 2017. Současné jazykové a diskurzní užití této barvy tak zůstává mimo rámec jeho historicko-kulturní analýzy a otevírá prostor pro korpusově založené zkoumání soudobých významů.

Problematika vnímání žluté barvy ve frankofonní společnosti je tedy jednou z otázek, na něž se snaží tato studie přinést odpověď. Naším hlavním cílem je ověřit, zda symbolika představená v historicko-kulturním rámci koresponduje se současným požitím žluté v soudobé francouzštině. Chceme tedy prozkoumat souvislost mezi obecnými významy přisuzovanými žluté barvě v západní kultuře a významy vyskytujícími se v kontextech nalezených v korpusu Araneum. Toto zkoumání bude provedeno prostřednictvím sémantické analýzy kandidátů na kolokaci, které ve své struktuře zahrnují uvedenou barvu.

Frazémy, kolokace a idiomy

Žlutá barva má své místo i v ustálených slovních spojeních různého druhu. Vycházíme z terminologie Melčuka (2011), podle níž *frazém* reprezentuje zastřešující termín pro víceslovné jednotky různého stupně sémantické a syntaktické ustálenosti (Melčuk, 2011, s. 41). Z nich se v našem korpusu nejvíce objevují *kolokace* a *idiomy*. Mezi kolokacemi a idiomy se nachází široká škála přechodných typů tvořící kontinuum. Na tento dynamický charakter upozorňuje i Mejri (2005), který popisuje škálu od absolutní ustálenosti po ustálenost relativní.

Jednu část kontinua ustálenosti slovních spojení reprezentují kolokace, dle příručky Českého národního korpusu „smysluplné, ustálené, syntagmatické spojení dvou (nebo víc) slovních tvarů (někdy celých lexémů) v blízkém kontextu“ (wiki.korpus.cz). Dle Tutin a Legallois (s. 47 – 49) jsou tyto statisticky frekventované

jednotky tvořeny *base*, tedy „základním komponentem“ a *collocatifs*, jeho pravidelnými, „statisticky privilegovanými doplněními“: *jouer un rôle* – „hrát určitou roli“¹ (*jouer* = *base*, *rôle* = *collocatif*). Kolokace se tedy vyznačuje tím, že výběr jednoho členu podmiňuje volbu druhého (*jouer* „hrát“ + *un rôle* „určitou roli“, *un jeu* „hra“, *un match* „zápas“). Význam kolokací je zpravidla odvoditelný z významů jejich komponentů.

Další významnou položku v kontinuu ustálenosti tvoří idiomy, tedy frazémy, jejichž význam není odvoditelný z jednotlivých komponentů a které jsou pevně fixované jak formálně, tak sémanticky. Idiomy se vyznačují přeneseným významem a často utvářejí formálně neměnné celky obsahující metaforu ve svém významu (Guiraud, 1973, s. 5; Melčuk, 2011, s. 45; Tutin a Legallois, 2013, s. 4 – 5). Vezměme jako příklad *rire jaune*, jehož význam „smát se nuceně, rozpačitě, ironicky“ není odvoditelný z kombinace jednotek *rire* „smích“ a *jaune* „žlutý“. Podobně *avoir les yeux jaunes* ve figurativním významu implikuje „dívat se s hněvem nebo nepřátelstvím“, nemá nic společného s původním významem jednotlivých komponentů *avoir* „mít“, *les yeux* „oči“, *jaunes* „žluté“. V těchto idiomech nelze rovněž upravovat jednotlivé části: např. vyměnit žlutou za oranžovou **rire orange*, nebo zesílit míru významu pomocí příslovce *velmi*: *avoir les yeux *très jaunes*.

Stupeň ustálenosti je tedy značně relativní a závisí jak na syntaktických omezeních, tak na sémantické neprůhlednosti (neodvoditelnosti). V naší studii neusilujeme o detailní formální klasifikaci všech typů frazémů. Těžiště našeho výzkumu spočívá v analýze jejich významu a kontextu použití v soudobé francouzštině. Tedy zejména pak v otázce, jak se kolokace a idiomy pojí se žlutou a jaké významy tato barva nese v různých kontextech.

Metodologie

Naším zdrojem frazémů se stal elektronický jazykový korpus Araneum Francogallicum Maximum čítající více než 3,2 miliardy *tokenů* (= 2 808 973 497 lexikálních jednotek). Token představuje nejmenší stavení jednotku korpusu (Sketchengine 2025). Jedná se o rozsáhlý korpus, jehož výhodou představuje široká tematická, stylistická a žánrová variabilita, umožňující zachytit rozmanité kontexty současné francouzštiny. Data pocházejí z různých webových zdrojů, sesbíraných za pomoci softwaru Onion (Benko, 2014, s. 250), což činí korpus vhodným pro sledování aktuálních jazykových trendů.

V naší studii se zabýváme analýzou 60 nejfrekventovanějších kandidátů na kolokace dle hodnot asociační míry *logDice*, tedy jednotek, jež projevují největší tendenci společného výskytu v porovnání s jejich frekvencí v rámci daného korpusu

¹ Příklady v češtině uvedené v uvozovkách a závorkách za vybranými francouzskými výrazy slouží výhradně orientačně a mají napomoci k přiblížení významu zkoumaných jednotek. V aktuálním stádiu výzkumu se nejedná o přesnou srovnávací francouzsko-českou studii, nýbrž o stručné představení výzkumu o francouzském jazyce vedeném ve francouzštině. Studie zaměřená na detailní porovnání francouzských a českých frazémů obsahujících žlutou barvu se připravuje.

(Gablasova, Brezina, McEnery, 2017). Hodnota logDice je uspořádána na škále mínus nekonečno – 14 (wiki.korpus.cz), kdy při hodnotách blížících se nule se jedná spíše o nahodilé uspořádání jednotek a naopak při hodnotách blížících se čtrnácti jde o jednotky se silnou tendencí společného výskytu. Pro vyhledávání v korpuse bylo použito funkce *lemma*, tedy reprezentativní slovníkové podoby hesla (ibid.), jež zobrazuje výsledky pro dané klíčové slovo, v našem případě *jaune* (žlutá), ve všech jejích formách. V případě *jaune* rozlišuje malá a velká písmena, jednotné a množné číslo; rodové formy jsou u tohoto adjektiva neměnné.

Pro účely našeho výzkumu bylo tedy excerptováno 60 nejsilnějších a nejfrekventovanějších jednotek dle hodnoty logDice, jež se v korpuse v daný moment nacházely. Následně proběhla analýza kontextů výskytu jednotlivých frazémů, kolokací i některých odborných termínů, vlastních jmen a toponym.

Výsledky analýzy

Následující sekce shrnují formální stránku excerptovaných jednotek spolu s jejich roztríděním dle kontextů použití.

Struktura frazémů

Z formálního hlediska se žlutá nejčastěji pojí se substantivy a adjektivy, doplněnými menším počtem slovesných spojení (*avoir les yeux jaunes*, *rire jaune*). Substantiva se obvykle kombinují ve schématu *subst. + jaune* „žlutý/á“. Jedná se o více než tři čtvrtiny z šedesátky zkoumaných frazémů (47/60). Ve francouzštině jde o běžný jev, kdy adjektivum figuruje v postpozici za podstatným jménem. V takovém případě mluvíme o bezpříznakovém postavení francouzského přídavného jména (Benko a kol., 2019, s. 145).

Adjektivum žlutý/á se objevuje také v antepozici, a to v kombinaci *jaune + adj.* (8/60) nebo *jaune + subst.* (5/60). Pokud žlutá nachází před adjektivem nebo substantivem, značí to upřesnění odstínu barvy. V prvním případě se jedná o *jaune + pâle* „bledá“, „vybledlá“, *clair* „světlá“, *foncé* „tmavá“, *doré* „zlatavá“, „žlutozlatá“, *verdâtre* „zelenkavá“, *orangé* „naoranžovělá“, *fluo* „reflexní“, *vif* „živá“. V druhém případě jde o připodobnění žluté k barvě určitého živočicha, plodu, pokrmu nebo kovu: *jaune + citron* „citrónová“, *canari* „kanárková“, *or* „zlatá“, *moutard* „hořčicová“, „hořčičná“, a *jaune poussin* „kuřátkově žlutá“, „kuřátková žlutá“.

Kontexty použití

Zkoumaný materiál ukazuje, že žlutá se v soudobé francouzštině uplatňuje v široké škále funkcí od deskriptivních pojmenování přes referenční označení odbornými termíny, až po vlastní jména a toponyma. Níže uvádíme jednotlivé tematické okruhy, které se v korpusových datech nejvýrazněji vyprofilovaly.

Upřesnění odstínu

Jak již vyplývá z formální struktury analyzovaných kandidátů na kolokace, třináct jednotek, co mají zkoumanou barvu v antepozici před dalšími podstatnými a přídavnými jmény, tvoří samostatnou skupinu. Nuance v přívlastcích mají za cíl upřesnit

odstíny žluté. Rozsah těchto kolokací dokládá jednak bohatost deskriptivního potenciálu žluté, jednak subjektivní povahu vnímání barev. Jazyk zde odráží jemné estetické a percepční rozdíly: např. *jaune doré* „žlutozlatá“, „zlatavá“ se projevuje jako teplý odstín, zatímco *jaune fluo* „reflexní žlutá“ představuje výraznou, vysoce viditelnou variantu žluté.

Můžeme zde také zahrnout jednotky *coloration jaune* „žluté zbarvení“, *teinte jaune* „žlutý odstín“, *décoration jaune* „žlutá výzdoba“ a *bande(s) jaune(s)* „žlutý(é) pruh(y)“. Tyto jednotky sice neupřesňují konkrétní odstín barvy, avšak zůstávají pevně spjaty s jejím barevným popisem a estetickým uplatněním. Vynikají rovněž rozmanitou polysémií, od charakteristiky žluté v různých vědních oblastech (medicína, astronomie, enologie) přes biologický popis živočichů až po výčet dekoračních motivů. Funkčně tak doplňují odstínová pojmenování a zároveň potvrzují, že žlutá se v korpusových datech uplatňuje nejen v referenčním popisu, ale i v obecnějších deskriptivních a hodnotících kontextech.

Fauna a flóra

Následující sekce zahrnuje deset příkladů, kde se žlutá vyskytuje jako součást odborných termínů a figuruje rovněž jako komponent kolokací. Následující tabulka shrnuje korpusová data a porovnává způsoby označení.

Frazém	Doména	Český ekvivalent	Typ označení
<i>frelon à pattes jaunes</i>	Fauna	sršeň asijská	hmyz
<i>sonneur à ventre jaune</i>	Fauna	kuňka žlutobřichá	obojživelník
<i>pic à ventre jaune</i>	Fauna	datel rudokápý	pták
<i>serpent marin à ventre jaune</i>	Fauna	vodnář dvoubarvý	plaz
<i>oignon jaune</i>	Flóra	žlutá cibule	rostlina
<i>poivron jaune</i>	Flóra	žlutá paprika	rostlina
<i>feuille jaune</i>	Flóra	žlutý list	část rostliny
<i>fleurs jaunes</i>	Flóra	žluté květy	rostliny
<i>fruits jaunes</i>	Potraviný	žluté ovoce	plody
<i>chair jaune</i>	Potraviný	žlutá dužina/žluté maso	ovoce, zelenina/houby

Tabulka 2 Žlutá a pojmenování fauny a flóry

Tabulka 2 shrnuje jednotky, v nichž žlutá plní převážně referenční funkci. To znamená, že barva je součástí názvu popisovaného druhu. V oblasti fauny a flóry se barva uplatňuje jako rozlišovací znak, zatímco u potravin zdůrazňuje senzorické vlastnosti plodů, zejména barvu slupky či dužiny. Sesbíraný materiál zároveň ukazuje, že při překladu do češtiny nemusí být barva vždy hlavním rozlišovacím rysem

pojmenování, což dokládají rozdíly v názvech některých druhů (viz. plazi a ptáci). K českým ekvivalentům dále uvádíme, že u fauny se jedná o úzce specifikovanou terminologii, kdežto u flóry byly excerpovány z korpusu obecnější názvy. Specifickou skupinu tvoří poslední dva řádky tabulky označující potraviny, jež v češtině nejsou takto zvlášť pojmenovány. Jde o kolokaci *fruits jaunes* „žluté ovoce“, vztahující k plodům, které mají slupku žluté barvy, jako jsou např. banány, citrony, hrušky, papája, melouny, mirabelky atd. Obdobně využívá barevného označení části plodu kolokace *chair jaune* „žlutá dužina“, tedy jedlá část ovoce a zeleniny nesoucí žlutý odstín, např. ananas, mango, dýně, broskev atd. Doslovný překlad „žluté maso“, pak odpovídá významu jedlé části „masa“ hub.

Klasifikace a popis – různá odvětví

Další skupina zahrnuje osm kandidátů na kolokace, které slouží k odborné klasifikaci, terminologickému rozlišení nebo obecnému popisu. Rozdíl oproti předchozí sekci je hlavně v různorodosti termínů nesouvisejících pouze s jednou kategorií, nýbrž zasahujících do odlišných domén. Začněme obecným popisem, kdy nejednoznačnější popis představuje kolokace *petite balle jaune* doslova „malý žlutý míček“ charakterizující tenisový míček. Celé spojení pak v přeneseném významu může dle kontextu označovat tenis nebo tenisty. Následuje termín *ambre jaune* „jantar“ pojmenovávající zkamenělou pryskyřici.

Odborné termíny zastupují *fièvre jaune* „žlutá zimnice“ vztahující se k virové nemoci, *naine jaune* doslova „žlutá trpaslice“, neboli hvězda typu G, do níž se počítá např. naše Slunce. Českým ekvivalentem je „žlutý trpaslík“, název tedy zůstal v rodě mužském. Dále existuje synonymní pojmenování *étoile jaune* „žlutá hvězda“ spadající do stejné astronomické kategorie (typ G). V tomto případě se jedná o původní význam, bez středověké symboliky persekuce Židů, jež byla akcentována především ve 30. a 40. letech 20. století.

V návaznosti na sekci *Fauna a flóra* se znovu setkáváme s kolokací „žluté ovoce“, avšak nyní v kontextu *arômes de fruits jaunes* „aroma žlutého ovoce“, což je obrat používaný v enologických popisech. Nejde tedy o chuť ovoce, ale o jeho vůni, jež charakterizuje některá bílá vína. Dalším zástupcem vycházejícím z předcházející sekce je kolokace *feuille jaune-pâle* „vybledlý žlutý list“, v tomto případě se jedná o charakteristiku dokumentu na starém vybledlém papíře mající odstín této barvy, čímž se zdůrazňuje jeho stáří.

Orientace v prostoru

Frazém *bande(s) jaune(s)* „žlutý(é) pruh(y)“ byl nalezen v několika použitích souvisejících se signalizací a prostorovým označením, což jej propojuje s *balisage jaune*, tedy „žluté značení“ nebo „žlutá značka“ na turistických trasách. Ve stejném orientačním a navigačním duchu mluvíme o *ligne jaune* „žlutá linka“, kolokaci označující v tomto případě linku metra na informačních tabulích a plánech. Jmenované příklady ilustrují funkční a popisné použití žluté barvy a také její mnohoznačnost. Nejde však o pevný kód; žlutá zde figuruje jako jedna z možných orientačních barev. Specifický barevný kód pro žlutou ale existuje (viz sekce Ekologické značení).

Regionální specifika a vlastní jména

Menší, avšak kulturně významná skupina zahrnuje pět jednotek nalezených v korpusu *Araneum*, v nichž se žlutá uplatňuje jako součást regionálních, geografických nebo literárních názvů. *Ventres jaunes* „žlutá břicha“ označení obyvatel Bresse, historického regionu na východě Francie. *Vin jaune* „žluté víno“ pojmenovává specifické suché bílé víno z oblasti Jura. Druhá největší řeka Číny se jmenuje *Fleuve jaune* „žlutá řeka“.

A konečně *chien jaune* „žlutý pes“ a *nain jaune* „žlutý trpaslík“ se objevují v literárním kontextu: první z nich je název románu Martina Amise. Druhý má dva významy: je to název románu Pascala Jardina a také záporná postava pohádky baronky Alnoy. Pro doplnění uvádíme, že existuje také hra *nain jaune*, karetní hra rozšířená ve Francii. V obou excerpovaných pojmenováních se setkáváme s polysémií, kdy prvně jmenovaný výraz označuje také personál letadlové lodi a jejich žlutý úbor a druhý se vztahuje ke kritice politiků a zneužívání jejich moci a funkce. *Chien jaune* rovněž slouží jako název podniků se zaměřením na hotelnictví a gastronomii.

Všechna nalezená vlastní jména (*Ventres jaunes*, *vin jaune*, *Fleuve jaune*) zakotvují žlutou barvu v kulturních zvyklostech a identitě spojené s konkrétním územím a jsou všeobecně přijímána. Názvy literárních děl a postav pak poukazují na historicko-kulturní symboliku žluté barvy, jež v těchto konkrétních případech tíhne k zápornému a kritickému vykreslení a konotacím, čímž opět slouží jako nástroj pro přenesení negativních vlastností, postojů a jiných charakteristik.

Ekologické značení

Tato nevelká sekce čítající čtyři kolokace má odlišný charakter než předchozí skupiny. Liší se specifickým použitím žluté barvy. V předchozích případech se nejčastěji jedná o popis, kde se žlutá barva přirozeně objevuje jako jedna z biologických charakteristik, upřesňují se její odstíny, nebo se jedná o charakteristické rysy předmětů, či označení určitých míst. Spojení žluté barvy se také ukazuje jako výsledek volby jména (literární díla, vlastní jména).

V této skupině se hovoří o barevném kódu, který se systematicky používá k označení nakládání s odpady: *sac jaune* „žlutý pytel“, *bac jaune* „žlutá popelnice“, *poubelle jaune* „žlutý odpadkový koš“, *couvercle jaune* „žluté víko“ označují nádoby určené k recyklaci plastů. Žlutá se tak řadí po bok dalších barev (zelená pro sklo, modrá pro papír), jež společně charakterizují třídění odpadu. Proto můžeme mluvit o utvoření novodobého ekologického barevného kódu. Jde o oblast, kde žlutá, spolu s ostatními barvami, získává zcela moderní, funkční význam, jenž nemá historický předobraz ve starších symbolikách. Jedná se o příklad jedné z novodobých funkcí žluté barvy v každodenním životě 20. a 21. století.

Résumé

V naší stati bylo představeno 46 kandidátů na kolokace rozdělených do šesti různě velkých sekcí podle kontextu použití. Ostatní frazémy s vyšší mírou polysémie přesahují rámec této studie a jsou zpracovány samostatně v připravované studii.

Výsledky předkládané studie potvrzují, že žlutá se v korpusových datech uplatňuje především ve funkci deskriptivní a referenční. Třetí skupinu tvoří významy

spjaté s určitou symbolikou historicko-kulturního rámce dle Pastoureaux. Posledně jmenované frazémy se objevují v omezeném počtu případů (přibližně čtvrtina z šedesáti analyzovaných kandidátů na kolokace). Nové rozšíření oproti symbolickému rámci tvoří skupina frazémů s ryze funkčním využitím žluté. Rozmanitost použití dokládají analyzované kontexty: specifikace odstínů žluté, biologická klasifikace, technický popis, označení regionálních zvláštností, značení prostoru a ekologický funkční kód.

Kontexty použití	Funkce žluté	Vazba na historicko-kulturní rámec (Pastoureaux)
Upřesnění odstínu	Deskriptivní (popisná)	Bez vazby; estetické užití
Fauna a flóra	Referenční (pojmenovávací)	Bez vazby
Klasifikace a popis – různá odvětví	Referenční (pojmenovávací)	Bez vazby
Orientace v prostoru	Funkční	Bez vazby; nové praktické využití pro organizaci prostoru
Regionální specifika a vlastní jména	Symbolická	Částečná vazba; negativní konotace: záporný charakter, špatné vlastnosti Bez vazby; kulturní odkaz
Ekologické značení	Funkční	Bez vazby; nové praktické využití, barevný funkční kód

Tabulka 3 Srovnání kontextů použití žluté barvy a historicko-kulturního rámce

Funkce žluté jsou v tabulce rozlišeny pouze v obecné rovině, neboť cílem není jemná terminologická klasifikace, ale přehledné a stručné srovnání soudobých kontextů použití s historicko-kulturním rámcem. Ze srovnání vyplývá, že symbolický rámec se s kontexty excerpovanými z korpusu téměř neprolíná. Dále se ukazuje, že většina frazémů vykazuje funkci deskriptivní, jež se uplatňuje v případech, kdy žlutá slouží k popisu vizuální vlastnosti, v našem případě barvy, aniž by nesla další symbolický význam. Funkce referenční charakterizuje odborné termíny, v nichž je žlutá pevnou součástí názvu nebo označení určité entity. Barva zde slouží k identifikaci nebo rozlišení objektu, druhu, atd. v rámci určitého odvětví, nikoli k jeho symbolickému hodnocení. Ve všech těchto případech je žlutá součástí ustáleného pojmenování a její význam zůstává převážně neutrální. Symbolická funkce se objevuje tehdy, když žlutá nese kulturní, expresivní nebo hodnotový význam, který přesahuje prostou popisnou funkci nebo funkci referenční. Poslední, čtvrtou, skupinu pak představuje využití ryze praktické a funkční, které se uplatňuje zejména v orientačních systémech a ekologickém značení.

Závěrem

Analýza frazémů se žlutou barvou v soudobé francouzštině ukázala, že zkoumaná barva se uplatňuje především jako neutrální jazykový prostředek popisu, pojmenování a praktické orientace, zatímco její historicko-symbolické významy, jak je popsal Pastoureau, se v korpusových datech uplatňují pouze okrajově. Studie tak potvrzuje, že hlavně středověký symbolický rámec žluté není v soudobém jazyce dominantní, nýbrž se prosazuje jen omezeně u kulturně motivovaných a idiomatických jednotkách. Symbolická složka je ve zkoumaném vzorku zastoupena pouze marginálně. Jednak je to způsobeno naším záměrem věnovat se této problematice samostatně, jednak vzhledem k jejímu relativně nízkému zastoupení v celkovém souboru excerpovaných frazémů.

Za pozornost stojí novodobé funkční využití žluté v oblasti orientačních systémů a zejména v rámci ekologického značení, kde barva vystupuje jako součást ustáleného barevného kódu. Tato užití představují významový posun a poukazují na rozšiřování funkčního potenciálu žluté v každodenní komunikaci. Právě zde se nejzřetelněji projevuje odklon od středověkého a reformačního symbolického zatížení směrem k praktickému a konvenčnímu užívání barvy. Jde tedy o vyzdvížení její funkce namísto symboliky. V této souvislosti se nabízí spíše určitá interpretační analogie než aplikace historicko-kulturního rámce: zatímco Pastoureau se soustředí hlavně na symbolické významy žluté v konkrétních historických obdobích, analyzovaná korpusová data poukazují na návrat k funkčnímu využití barvy. To lze v širší perspektivě připodobnit k jejímu praktickému uplatnění v prehistorickém období, kdy okrově žlutá plnila převážně utilitární funkci barviva při tvorbě nástěnných maleb. Žlutá tak po staletích symbolického úpadku pokračuje v tendenci patrné již v 19. století a postupně se znovu prosazuje prostřednictvím nových praktických funkcí. Nejde tedy o kontinuitu symbolickou, nýbrž o opakované funkční ukotvení této barvy v lidské praxi.

Předkládaná studie potvrzuje relevanci mezioborového přístupu ke zkoumání barev v jazyce. Srovnání historicko-kulturního rámce dle Pastoureaua se soudobými korpusovými daty přispívá k hlubšímu pochopení proměn ve vnímání a používání barev. Zvolený postup lze rozšířit jak na další základní barvy (např. červenou, zelenou, modrou, bílou či černou), tak na jiné typy korpusů, včetně literárních. Nabízí se také doplnění výzkumu o odlišné teoretické zdroje. Samostatnou pozornost by si v budoucnu zasloužily zejména vysoce polysémní frazémy a současné společensko-politické užití barev, které přesahují rámec této studie.

Seznam citované literatury

BENKO, V. 2014. Aranea: Yet another family of (almost) comparable web corpora. In: *Text, Speech and Dialogue: 17th International Conference, TSD 2014*, s. 247 – 254. Cham: Springer.

BENKO, V., BUTAŠOVÁ, A., PUCHOVSKÁ, Z. 2019. *Webové korpusy Aranea*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS. Lemma. [online]. <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:lemma>

- ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS. Kolokace. [online]. <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:kolokace>
- ČESKÝ NÁRODNÍ KORPUS. Asociační míry. [online]. https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:asociacni_miry
- GABLASOVA, D., BREZINA, V., McENERY, T. 2017. Exploring learner language through corpora: Comparing the effectiveness of frequency, association measures and collocational networks. In: *International Journal of Corpus Linguistics*, 22, č. 3, s. 327 – 357.
- GUILBAULT, Ch. 2024. Sémiologie. In: *Simon Fraser University*. [online]. https://www.sfu.ca/fren270/semiologie/page2_8.html
- GUIRAUD, P. 1973. Les locutions françaises. Paris: Presses Universitaires de France.
- KAY, P. 1999. La recherche interlinguistique sur les noms de couleur : quelques considérations méthodologiques. In: *Anthropologie et Sociétés*, 23, č. 3, s. 67 – 78.
- KVAPIL, R., ULIČNÁ, M. 2021. *Kolorizmy v slovensko-ruskom kontexte*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií.
- MEJRI, S. 2005. Figement absolu ou relatif : la notion de degré de figement. In: *Linx*, 53. <https://doi.org/10.4000/linx.283>
- MEL'ČUK, I. 2011. Introduction à la linguistique. Bruxelles: De Boeck Supérieur.
- MOCKOVÁ, N. 2018. Sémová analýza chromatismov vyjadrujúcich emócie v španielčine. In: *Lingua et vita*, 2018, 13, s. 28 – 35.
- PASTOUREAU, M. 2017. Jaune. Histoire d'une couleur. Paris: Éditions du Seuil.
- PASTOUREAU, M. 2019. Penser la couleur. Entretien avec Michel Pastoureau. In: *Dix-huitième siècle*, 51, s. 335 – 345. <https://www.cairn.info/revue-dix-huitieme-siecle-2019-1-page-335.htm>
- RAUCH, A. 2019. Michel Pastoureau, *Jaune. Histoire d'une couleur*. In: *Revue d'histoire culturelle*, 1, s. 1 – 4. <http://journals.openedition.org/rhc/251>
- RIZEKOVÁ, I. 2022. La symbolique de la couleur noire en français et en slovaque. In: *Lingua et vita*, 21, s. 67 – 76.
- SKETCH ENGINE. 2025. Token. In: *Sketch Engine glossary*. Dostupné na: <https://www.sketchengine.eu/glossary/token/>
- SPIŠIAKOVÁ, M., MOCKOVÁ, N. 2022. Farby v komunikácii. In: *Lingua et vita*, 2022, 21, s. 39 – 46.
- TUTIN, A. 2013. Les collocations lexicales : une relation essentiellement binaire définie par la relation prédicat–argument. In: *Langages*, 189, č. 1, s. 47 – 63.
- TUTIN, A., LEGALLOIS, D. 2013. Les collocations : analyse et traitement. Rennes: Presses universitaires de Rennes.
- ULIČNÁ, M. 2021. Ruské a slovenské názvy pre bielu a čiernu farbu vo vzájomných vzťahoch. In: *Lingua et vita*, 2021, 20, s. 52 – 65.

**Tento příspěvek je součástí řešení interního grantového projektu EUBA I-25-104-00
*Symbolika barev v ustálených slovních spojeních.***

Kontakt:

Mgr. Martin Růžička, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislavě

Fakulta aplikovaných jazyků

Katedra románských jazyků a interkulturní komunikace

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

Slovenská republika

Email: martin.ruzicka@euba.sk